

РІШЕННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВАХ

Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 400¹² КПК України 1960 р. наявними підставами для перегляду судових рішень Верховним Судом України одночасно мають бути: не-однакове застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права при розгляді двох і більше справ; подібні суспільно небезпечні діяння; ухвалені різні за змістом судові рішення.

Верховний Суд України відмовив у задоволенні заяви про перегляд судових рішень, оскільки обставини, за яких особу було засуджено за ч. 4 ст. 296 КК України, за своїм змістом відрізняються від обставин засудження іншої особи, судові рішення щодо якої були предметом порівняння

ПОСТАНОВА

*Судової палати у кримінальних справах
Верховного Суду України від 4 жовтня 2012 р.
(в и т я г)*

Вишгородський районний суд Київської області вироком від 14 червня 2011 р., залишив без змін ухвалою Апеляційного суду Ки-

ївської області від 1 вересня 2011 р., засудив Д. за ч. 4 ст. 296 КК до позбавлення волі на строк чотири роки.

На підставі ст. 75 КК Д. звільнено від відбування покарання з випробуванням з іспитовим строком два роки з покладенням обов'язків, передбачених ст. 76 цього ж Кодексу.

Д. визнано винним у злочині, вчиненому за таких обставин.

16 липня 2010 р. приблизно о 23 год. 50 хв. Д., перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, вигулював свого собаку. При собі він мав вогнепальну зброю — гладкоствольний пістолет, заряджений гумовими кулями несмертельної дії.

Намагаючись відігнати від себе зграю бездомних собак, Д. здійснив кілька пострілів із пістолета, чим порушив спокій і відпочинок жителів вулиці, зокрема й потерпілих К. та Ц. У відповідь на зауваження К. про неприпустимість пострілів із вогнепальної зброї в нічний час у людному місці Д. висловився на його адресу брутальною (нецензурною) лайкою і став провокувати бійку.

Коли на вулицю вийшли спочатку Ц., зять К., а згодом і сам К., Д. продовжив грубо порушувати громадський порядок. Із мотивів явної неповаги до оточуючих, ігноруючи правила співжиття, взаємоповаги, засади моральності, з особливою зухвалістю в людному місці затіяв бійку з Ц. Намагався виставити пістолет на нього й пострілом у ліве стегно заподіяв йому легке тілесне ушкодження. Потім спрямував зброю в голову Ц, але той відвів її від себе й вибив із руки Д. У цей час підійшов К. й хотів відтягнути Д. від Ц., але той у відповідь завдав йому удар рукою в живіт, від якого К. упав і забив собі коліно.

На шум бійки з будинку вибігли дружина К. та дружина Д., які припинили хуліганські дії останнього.

Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ ухвалою від 28 лютого 2012 р. касаційні скарги прокурора, який брав участь у розгляді справи судом першої інстанції, та засудженого Д. залишив без задоволення, а судові рішення — без змін.

У заяві про перегляд судового рішення Верховним Судом України засуджений Д. просив ухвалу Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 28 лютого 2012 р. щодо нього скасувати, а справу закрити згідно з п. 2 ч. 1 ст. 6 КПК 1960 р., а саме — за відсутністю в його діях складу злочину. Підставами для такого рішення, на його думку, є неоднакове застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм закону про кримінальну відповідальність щодо подібних суспільно небезпечних діянь, що потягло ухвалення різних за

змістом судових рішень. Він вважав, що конфлікт між ним і потерпілими виник на ґрунті особистих неприязних стосунків, постріл із пістолета стався випадково під час штовханини із Ц., під час якої він упав і вдарився об тверду поверхню, мимоволі натиснувши на курок пістолета, який в момент падіння тримав у руці. Ці обставини, на переконання заявника, виключають кваліфікацію його дій за ознаками хуліганства.

На обґрунтування заяви засуджений Д. надав копію ухвали Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 17 квітня 2012 р. у справі щодо Особи 5. У цій справі Торезький міський суд Донецької області вироком від 11 березня 2011 р. перекваліфікував дії засудженого з ч. 4 ст. 296 на ч. 2 ст. 125 КК, а касаційний суд погодився з таким рішенням, залишивши судові рішення без змін.

Для порівняння заявник також послався на справу щодо Особи 3, яку Новоазовський районний суд Донецької області вироком від 20 серпня 2009 р. визнав винною у злочинах, передбачених ч. 1 ст. 121, ч. 4 ст. 296 КК. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ ухвалою від 9 серпня 2011 р. цей вирок у частині засудження за ч. 4 ст. 296 КК скасував, а справу за цим обвинуваченням закрити на підставі п. 2 ч. 1 ст. 6 КПК за відсутністю в діях Особи 3 складу злочину.

Як приклад неоднакового застосування норми закону про кримінальну відповідальність заявник надав кримінальну справу щодо Особи 1, яку Синельниківський міськрайонний суд Дніпропетровської області вироком від 27 жовтня 2010 р. визнав винною у злочинах, передбачених ч. 1 ст. 122, ч. 1 ст. 296 КК. Касаційний суд — Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ — ухвалою від 21 квітня 2011 р. цей вирок у частині засудження за ч. 1 ст. 296 КК скасував із тих самих підстав, що й у справі щодо Особи 3.

Засуджений Д. вважав, що у порівнюваних судових рішеннях касаційний суд правильно визначив характер взаємин, що склалися між засудженими та потерпілими напередодні та під час злочину, правильно оцінив обстановку, за якої розгорталася подія посягання, і, дійшовши висновку, що протиправні дії засуджених Особи 5, Особи 3 та Особи 1 були зумовлені особистими неприязними стосунками й не містили в собі ознак грубого порушення громадського порядку, слушно скасував рішення судів нижчих інстанцій про засудження їх за хуліганство (справи щодо Особи 3 і Особи 1) та погодився з перекваліфіка-

цією цього діяння на злочин проти здоров'я особи (справа щодо Особи 5). Ці обставини, на думку заявника, подібні до фактичних даних діяння, поставленого йому у провину. Проте в оскарженому рішенні вони отримали протилежну кримінально-правову оцінку. Зазначені розбіжності вказують на неоднакове застосування норм закону про кримінальну відповідальність щодо подібних суспільно небезпечних діянь і є достатніми підставами для визнання оскарженого рішення суду касаційної інстанції незаконним та закриття справи із указаних у його заяві підстав.

Судова палата у кримінальних справах Верховного Суду України перевірила матеріали кримінальної справи та матеріали, додані до заяви, обговорила доводи, зазначені в заяві, та дійшла висновку про таке:

1. Кримінальна справа про перегляд рішення суду касаційної інстанції за заявою Д. допущена до провадження Верховного Суду України у порядку, визначеному гл. 32¹ КПК, і розглядається за наявності підстави, передбаченої п. 1 ч. 1 ст. 400¹² цього Кодексу;

2. Норми, передбачені ч. 1 ст. 296 КК — хуліганство (основний склад злочину) — та ч. 4 цієї самої статті, з-поміж інших ознак, — хуліганство, вчинене із застосуванням вогнепальної зброї (кваліфікований склад злочину), — визначають обсяг (стан, зміст, певну сукупність) суспільних відносин, які охороняються їх дією, й водночас визначають умови, характер, підстави застосування заходів примусу до суб'єктів, які порушили встановлений ними обов'язок утримуватися від учинення дій певного змісту.

Об'єктом захисту цих норм є громадський порядок, який слід розуміти як стан суспільних відносин, що виник, сформувався, змінюється та існує під впливом дії правових норм (значною мірою), моральних засад, звичаїв, етичних правил, традицій, інших неюридичних чинників і виявляється (відображається) у безпечності громадського спокою, охороні здоров'я, честі й гідності людини, її прав та свобод, зокрема, права на відпочинок, усталених правил співжиття, комунікації (спілкування), у поведінці в побуті, у повазі та ставленні членів спільноти один до одного, у нормальному функціонуванні органів державної влади, місцевого самоврядування, різних установ, організацій, громадських об'єднань, інших інституцій, які займаються корисною суспільною діяльністю.

Посягання на ці відносини здійснюються в активній формі, переважно з ініціативи правопорушника або через використання незначно-

го (нікчемного) приводу. Відбуваються вони, як правило, в публічних (громадських, людних) місцях, супроводжуються ненормативною лексикою та/або фізичним насильством, зокрема з використанням травмуючих властивостей таких предметів, як вогнепальна зброя, і призводять до заподіяння моральної та матеріальної шкоди.

За зовнішнім виявом (набором фактів) хуліганство схоже на інші діяння, зокрема найбільше на ті з них, які посягають на здоров'я, честь і гідність людини, її майно. Проте ця схожість не завжди може бути підставою для визнання їх однаковими (рівнозначними).

Правильну кримінально-правову оцінку хуліганства та розрізнення його від, зокрема, посягань проти життя та здоров'я людини, а звідси — визначення однаковості чи неоднаковості застосування норми закону про кримінальну відповідальність, належить проводити за сукупністю ознак суспільно небезпечного діяння, які згідно із законом про кримінальну відповідальність охоплюються поняттям «склад злочину» і визначають діяння як злочинне та кримінально каране.

В основі розрізнення хуліганства від злочинів проти здоров'я, крім інших ознак, перебувають об'єкт злочину, який значною мірою визначає правову природу (характер) кожного із цих діянь та їхню суспільну небезпечність, і така ознака суб'єктивної сторони злочину, як його мотив.

Хуліганські дії завжди посягають на громадський порядок та інші зазначені об'єкти захисту. Висновки про зміст і спрямованість цього діяння роблять із характеру дій особи, яка їх вчиняє, а також із стосунків, які склалися між такою особою та потерпілим.

Особливість мотиву хуліганства полягає у причинній зумовленості. Стимули до вчинення таких дій можуть бути різні. Поєднує їх те, що вони здебільшого позбавлені будь-якої необхідності, нерідко постають із бажання особи продемонструвати свою ніби вищість (винятковість), чи з розгнужданого самолюбства, пов'язаного з неповагою до особи, людської гідності, байдужим ставленням до законів і правил поведінки.

У цьому контексті слід послатися й на роз'яснення постанови Пленуму Верховного Суду України від 22 грудня 2006 р. № 10 «Про судову практику у справах про хуліганство», в якій зазначено, що суди мають відрізняти хуліганство від інших злочинів залежно від спрямованості умислу, мотивів, цілей винного та обставин учинення ним кримінально караних дій. Дії, що супроводжувалися погрозами вбивством, завданням побоїв, заподі-

янням тілесних ушкоджень, вчинені винним щодо членів сім'ї, родичів, знайомих і викликані особистими неприязними стосунками, неправильними діями потерпілих тощо, слід кваліфікувати за статтями КК, що передбачають відповідальність за злочини проти особи. Як хуліганство зазначені дії кваліфікують лише у тих випадках, коли вони були поєднані з очевидним для винного грубим порушенням громадського порядку з мотивів явної неповаги до суспільства та супроводжувались особливою зухвалістю чи винятковим цинізмом.

3. У кримінальній справі, в якій заявлено клопотання про перегляд судового рішення, фактичною підставою кваліфікації діяння Д, із дійсністю якої погодився суд касаційної інстанції, стали об'єктивні дані (обставини), досліджені в судовому засіданні й зазначені у вирокі. Під час юридичної оцінки цих даних було з'ясовано: природу взаємин, які склалися між Д. та потерпілими; причину виникнення діяння; час, обстановку та обставини, за яких відбувався перебіг посягання; характер та динаміку дій Д., властивості використаного ним знаряддя посягання; характер наслідків і причинний зв'язок між ними та діями Д.

З огляду на ці обставини та їх кримінально-правове значення було зроблено висновок про наявність у діях Д. ознак хуліганства, вчиненого із застосуванням вогнепальної зброї.

Д. у своїй заяві посилався на існування особистої неприязні між ним та потерпілими, яка виникла раніше через їхнє незадоволення тим, що мешканці масиву за місцем проживання обрали його головою ініціативної групи замість матері дружини потерпілого Ц.

Цим обставинам суд надав належну правову оцінку і відкинув як неспроможні.

Як убачається із висновків оспореного рішення, питання про обрання голови ініціативної групи за своїм змістом та наслідками не було конфліктним, вичерпало себе на момент його розгляду, не отримало негативного подальшого розвитку, не викликало особистої неприязні між Д. та потерпілими і, як видно із перебігу інкримінованого Д. посягання, не стало складовою (умовою) причини його вчинення.

Автор заяви також стверджував, що вогнепальну зброю він узяв не для застосування її травмувальних властивостей з хуліганською метою, а для самозахисту, і що постріл із неї у нічний час та в людному місці був спричинений необхідністю захиститися від зграї бездомних собак.

Твердження такого змісту не впливають на кримінально-правову оцінку хуліганства.

Початок прояву такого діяння може бути різний: наприклад, особа може завчасно передбачити, що перебуватиме у громадському місці під час проведення якихось заходів, й у зв'язку з цим готується, налаштовує себе на вчинення у той час відповідних протиправних дій, або ж рішення вчинити такі дії може виникнути спонтанно, раптово, ситуативно. Однак для кваліфікації хуліганства момент виникнення бажання його вчинити не є визначальним, оскільки він не є конструктивною ознакою (складовою) цього посягання. Цей стан не виключає, що особа, яка не планувала або завчасно не готувалася і не мала наміру вчинити хуліганство, водночас може вчинити його згодом за будь-яких обставин.

Постріл у повітря з вогнепальної зброї із значеною у заяві ціллю, дійсно, за певних обставин може бути виправданим. Таке ж трактування ці дії могли мати й за обстановки, описаної в судовому рішенні, але в тому випадку, якби Д. у загальноприйнятній формі пояснив потерпілим причини застосування зброї. Натомість він, судячи з характеру його подальших дій, надав цьому пострілу протилежного значення й у відповідь на зауваження потерпілого вчинив інкриміновані йому дії.

4. У своїй заяві Д., як убачається з її змісту, поза зв'язком із предметом судового перегляду оспоровував фактичні обставини справи, заперечував обґрунтованість висновків суду касаційної інстанції і просив дати їм відповідну правову оцінку з урахуванням указаних у заяві мотивів.

Зазначені твердження не стосуються (виходять за межі) визначеного законом предмета перегляду судового рішення, а тому не можуть бути підставами для його зміни чи скасування.

5. У судових рішеннях суду касаційної інстанції, на які заявник послався як на підтвердження неоднакового застосування одних і тих самих норм закону про кримінальну відповідальність, фактичні обставини кожного із суспільно небезпечних діянь за окремими ознаками схожі на діяння, вчинене Д. Ця схожість частково простежується: в об'єкті посягання — здоров'я людини; у формі зовнішнього вияву, наслідках та причинному зв'язку — застосування фізичного насильства, що призвело до заподіяння тілесних ушкоджень; у формі вини — прямиї умисел. Подібність виявляється і в тому, що ушкодження завдавалися у громадських місцях (справа щодо Особи 5 та Особи 1), у приватному приміщенні в присутності сторонніх осіб (справа щодо Особи 3).

Водночас зазначена схожість повною мірою не уподібнює ці діяння з діянням, учиненим Д.,

оскільки вони містять ознаки, якими різняться між собою, і, таким чином, унеможливають однакове застосування до них одних і тих самих норм матеріального закону. Зокрема, у порівнюваних суспільно небезпечних діяннях встановлено, що: засуджені та потерпілі між собою були знайомі; до злочинного посягання перебували в особистих неприязних стосунках; поштовхом до заподіяння тілесних ушкоджень стала поведінка самих потерпілих; зі змісту протиправних дій кожного із засуджених простежується бажання завдати шкоди власне здоров'ю потерпілих через особисту неприязнь до них.

6. Підсумовуючи зазначене, Судова палата у кримінальних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що ознаки складу злочину суспільно небезпечного діяння, вчиненого Д., сумісні

з ознаками злочину, передбаченого ч. 4 ст. 296 КК, і відповідно до цієї норми отримали кримінально-правову оцінку (були кваліфіковані) в оспореному рішенні.

Оскільки фактичні обставини діяння Д. та їх правова оцінка не викликали (не зумовили) неоднакового застосування однієї й тієї самої норми закону про кримінальну відповідальність, підстав для втручання у рішення суду касаційної інстанції немає.

Керуючись статтями 400²⁰, 400²¹, 400²³ КПК 1960 р., Судова палата у кримінальних справах Верховного Суду України відмовила в задоволенні заяви Д. про перегляд ухвали Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 28 лютого 2012 р.